

Euro Krizinin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme

(Araştırma Makalesi)

An Investigation on Reasons and Results of the Euro Crisis

Doi: 10.29023/alanyaakademik.481252

Caner Övsan ÇAKAŞ

Dr., Araştırmacı, ovsancakas@hotmail.com

Orcid No: 0000-0003-0199-7765

Bu makaleye atftfa bulunmak için: Çakaş, C. Ö. (2019). Euro Krizinin Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir İnceleme. Alanya Akademik Bakış, 3(1), 73-84.

Anahtar kelimeler:

Euro Krizi,
Avrupa Birliği,
Para ve Maliye
Politikaları

Makale Geliş Tarihi:
10.11.2018
Kabul Tarihi:
03.01.2019

Keywords:

Euro Crisis,
European Union,
Monetary and
Financial Policies

ÖZET

Avrupa borç krizi veya yaygın adıyla "Euro Krizi", 2007 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde mortgage krizi olarak bilinen mali ve finans krizinin Avrupa ülkelerine yayılması sonucu ortaya çıkmıştır. Bahse konu kriz Avrupa ülkelerinde özellikle Yunanistan'da borç krizi olarak şekil almıştır. Bu çalışmada öncelikle Euro Krizinin nedenleri ve Avrupa ekonomisi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bahse konu inceleme sürecinde Avrupa ekonomisinin parasal ve mali politikaları mercek altına alınmış, söz konusu politikaların sonuçları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın sonucunda anılan krizin Avrupa Birliği genelinde para ve ekonomi politikaları arasındaki koordinasyonsuzluktan çıktığı sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

The European debt crisis or Euro Crisis, emerged in 2007 as a result of the spread of financial and financial crisis, known as the mortgage crisis in the United States, to European countries. The crisis was shaped as a debt crisis in Europe, especially in Greece. In this study, the reasons of the Euro Crisis and its effects on the European economy were examined. In this context, the monetary and fiscal policies of the European economy have been taken into consideration and the results of these policies are emphasized. As a result of the study, it was concluded that the Euro crisis is result of uncoordinated monetary and financial policies between European Union and member states.

1.GİRİŞ

2007 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde başlayıp, domino etkisi ile diğer ülkeleri de etkileyen finansal kriz, Avrupa Birliği (AB) üye ülkelerinde de etkisini derin bir şekilde göstermiştir. 2008 yılından itibaren borç krizine dönüşen küresel kriz, Avrupa birliğinde Euro Krizi olarak anılmaktadır. Euro bölgesindeki ülkelerin birbirlerine karşılıklı bağımlı olması bazı birlik ekonomi politikalarının özellikle de parasal politikaların üye devletlerden alınıp, ulus-üstü düzeyde yönetilmesi, ülkelerin ekonomi yönetimlerini güçleştirmiş ve bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yunanistan, İspanya, Portekiz ve İtalya gibi ülkelerin aşırı borç krizi, bütçe açığı gibi makroekonomik sorunların yanında, Avrupa

Birliği'nin yapısal problemleri nedeniyle de kriz derinleşmiş ve krize karşı yapısal önlemlerin alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerde, Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğinin Tarihçesi ve Avrupa Birliği'nin mali yönetsel yapısı, Euro Krizinin nedenleri ve bu nedenler çerçevesinde kriz sürecinde Avrupa Birliği tarafından alınan yapısal önlemler incelenmiştir. Son olarak sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılarak, Avrupa Birliği'nin geleceğine yönelik bazı senaryolar üzerinde durulmuştur.

2. AVRUPA EKONOMİK ve PARASAL BİRLİĞİNİN TARİHÇESİ ve AB'NİN MALİ YAPISI

Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği (EMU), katılımcı Avrupa ulusları arasında, tek bir para birimini (Euro) ve mali sorumluluk açısından koşulları belirlenmiş tek bir ekonomik politikayı paylaşmayı amaçlayan bir anlaşmadır (Bolat, 1990: 10-11). Başka bir deyişle, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin AB dahilinde serbest dolaşımının sağlanması amacıyla para değiştirmelerin neden olduğu yüksek işlem maliyetlerinin kalkması, ticaret ve yatırımları aksatan döviz kurlarının giderilmesi ve büyüme ve istihdamın teşvik edilmesi için supranasyonel kurumların kontrolünde tek bir ortak para birimine geçilmesi ve bu sürecin koordineli ekonomik ve mali politikalarla desteklenmesi amacıyla kurulmuş bir sistemdir (Can, 2013: 333-335). Halihazırda, EMU'ya entegrasyon dereceleri farklı olan 27 üye devlet vardır. Bunlardan Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, Slovenya, İspanya, Kıbrıs, Malta, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya, Estonya, Letonya ve Litvanya para birimi olarak Euro'yu kullanırken, Birleşik Krallık, İsveç ve Danimarka kendi istekleri ile Bulgaristan ve Romanya ise henüz hazır olmadıkları için Euro Bölgesi dışında kalmışlardır (Can, 2013: 335).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, endüstrileşmiş dünyada birçok para birimi, Bretton Woods Sistemi çerçevesinde "altın standart" olarak adlandırılan standart gereğince ABD dolarına sıkı sıkıya bağlanmıştır (Benetrix-Lane, 2013: 164). Doların fiili üstünlüğü ve bazı Avrupa para birimlerinin zorla devalüasyonu, Avrupalı politikacıları, Avrupa ulusları arasında daha büyük bir ekonomik entegrasyon yoluyla bu dengesizliği telafi etme yolları aramaya yöneltmiştir (Benetrix-Lane, 2013: 166-174). Tek bir Avrupa para birimi planları 1969'da, o zamanlar altı üye devletten oluşan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) tarafından yayınlanan Barre Raporu ile başlamıştır (Erdoğan, 2013: 94-95). Bunu aynı yıl içinde, Devlet Başkanlarının veya Lahey'de yer alan Hükümetlerin ekonomik ve parasal bir birlik oluşumunu planlamak üzere katıldıkları bir toplantı izlemiştir (Erdoğan, 2013: 96). Bu süreç, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Nixon'un doların altınla konvertibilitesini ortadan kaldıran tek taraflı kararının ardından Bretton Woods Sistemi'nin 1971'de çökmesi ve 1972'deki petrol krizi nedeniyle gecikmeye uğramıştır (Wyplotz, 2006: 207). Bu süreç içerisinde de AET, birçok ulusal para birimlerini bırakmaya pek de hevesli olmayan Birleşik Krallık ve Danimarka gibi devletleri daha bünyesine katacak şekilde genişlemiştir (Lane, 2010: 3-11). 1970'lerin sonlarına doğru global ekonomik verilerin elverişli olması nedeniyle Avrupa Topluluğu (AT) üye devletlerince Avrupa para birimlerini birbirine bağlamak ve para değerleri arasında büyük dalgalanmaları önlemek amacıyla 1979'da Avrupa Para Sistemi (EMS) kurulmuştur (Wyplotz, 2006: 208-210). EMS, her üye devlet para birimine ilişkin döviz kurlarının bir referans değerinin her iki tarafındaki dalgalanmaları daraltacak şekilde (+/-% 2,25) kısıtlanabileceği Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'nı (ERM) oluşturmuştur. Bu referans değer, tüm katılımcı ülke para birimlerinin Avrupa Para Birimi (ECU) adıyla tek bir sepette toplanmasıyla ve ağırlığının üye devletlerin ekonomilerinin büyüklüğüne göre artırılmasıyla

elde edilmiştir (Bolat, 1990: 23). 1980'lerin sonlarında üye devletlerin her birinin pazarı komşularına uzanacak kadar büyüyerek, en sonunda Avrupa Tek Pazarı olarak adlandırılacak bir şekil almıştır. ERM ile sağlanan nispi istikrara rağmen döviz kuru riski ve bu durumun yol açacağı artan işlem maliyetleri, Tek Pazar'da uluslararası ticarete zarar verme ihtimalini ortaya çıkarmıştır (Wyplotz, 2006: 211). Tek Pazar için tek para biriminin oluşturulmasının ardından mantıklı bir çözüm görüldüğünden, tek para birimi fikri başta Almanya olmak üzere AET üyeleri tarafından ileri sürülmüştür (Wyplotz, 2006: 212; Can, 2008: 22). Jacques Delors başkanlığındaki Avrupa Komisyonu Şubat 1986'da AT üye devletleri arasındaki kurumsal ve ekonomik engelleri kaldırmayı amaçlayan ve ortak Avrupa pazarı hedefini gerçekleştiren Tek Avrupa Yasası'nı kabul etmiştir (Bolat, 1990: 33). 1989'da, EMU'yu (Avrupa Parasal Birliği) üç aşamalı olarak gerçekleştirmek üzere Komisyon tarafından planlar yapılmıştır. Birinci aşama süreçleri 1979'da EMS ile başlamasına rağmen, ilk aşama resmi olarak 1990'da, döviz kuru üzerindeki denetimler kaldırılıp, AET içinde sermaye hareketleri serbest bırakılınca başlamıştır (Kaya, 1996: 21-22; Karluk, 2014: 31-35). 1992'de, Delors Komisyonu tarafından öngörülen üç aşamalı süreç, ortak para biriminin kabulü için ekonomik yakınsama kriterleriyle birlikte, Maastricht Anlaşması'nda resmi halini almıştır. Aslında bu sayede, AET artık Avrupa Birliği'ne dönüşmüştür (Can, 2013: 122; Karluk, 2014: 159-177). Avrupa Birliği'nde üyelik kriterleri ve Euronun kabulü üç belgeyle belirlenmiştir. İki, 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren 1992 Maastricht Anlaşması'dır. Aynı yıl içinde, Kopenhag'da Avrupa Konseyi tarafından ikincisi oluşturulmuş ve Maastricht Anlaşması'nın genel hedeflerini netleştiren “Kopenhag Kriterleri” hazırlanmıştır. Üçüncüsü, AB'ye katılan her ülke için katılım öncesinde görüşülen Çerçeve anlaşmasıdır. Kriterler ayrıca yıllar geçtikçe AB mevzuatı ve Avrupa yargı makamlarının kararları doğrultusunda netleşmiştir (Kaya, 1996: 23). EMU'nun ikinci aşamasının da 1995 Avrupa Konseyi Madrid Zirvesi'nde başladığı kabul edilebilir (Karluk, 2014: 19). Aralık 1995'te Madrid'de düzenlenen zirvede Almanya, ECU'nun adını “Euro” olarak değiştirmeyi teklif etmiştir. “Madrid senaryosu” olarak anılan bu senaryoda ayrıca Euronun önce muhasebe alanına girmesi ve ardından nakit para birimi olarak kullanımı arasındaki geçiş süreci de belirlenmiştir (Karluk, 2014: 166-170). EMU'nun ikinci aşamasında, Avrupa Merkez Bankası'nın (ECB) habercisi olan Avrupa Para Enstitüsü (EMI) kurulmuştur. Ayrıca 1997'de Amsterdam'da Avrupa Konseyi tarafından İstikrar ve Büyüme Paketi'ni kabul edilmiş ve Euronun kullanıma girmesinin ardından Avrupa Para Sistemi ve ERM'i izleyecek olan ERM II belirlenmiştir (Tigrel, 1997: 42). Ertesi yıl Avrupa Konseyi Brüksel'de, 1999 yılında Euroyu kabul edecek on bir ülkeyi seçmiş ve Avrupa Birliği için para politikalarını yerleştirmek ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin (ECB'nin kararlarını uygulayacak, banknot ve madeni para basacak ve yaklaşma kriterlerini karşılama konusunda ilk Euro ülkelerine destek olacak ulusal bankalar) faaliyetlerini denetlemek göreviyle ECB hayata geçirmiştir (Can, 2008: 23). EMU'nun üçüncü aşamasına 1 Ocak 1999'da Euronun fiziksel olmayan biçimde kabul edilmesi ve 15 üye devletten 11'nin para birimleri için döviz kurları 1998'in son günü sabitlemesiyle geçildiği kabul edilebilir (Tekinalp, 2000: 668-670). Döviz Kuru Mekanizması (ERM), mevcut Euro para birimi bağlamında ilk ERM ile benzer şekilde işlev gören ERM-II'ye yerini bırakmıştır. ECB, her üye devletin Merkez Bankalarının desteğiyle tek para politikasını uygulamaya başlamış ve Madrid'de belirlenen ve 1 Ocak 2002'ye kadar sürecek üç yıllık geçiş süreci başlamıştır (Tekinalp, 2000: 700). Geçiş sürecinin tamamlanmasına müteakip Maastricht Anlaşmasında belirlenen ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak değinilecek yakınlaştırma kriterlerine uyan AB üyeleri tarafından (Birleşik Krallık, İsveç ve Danimarka hariç) Euro para biriminin fiziki olarak kullanılmasına başlanmıştır. Çalışmanın devamında Avrupa'nın

ekonomik ve parasal bütünleşmesinin sonucunda ortaya çıkan bu yapı ile Euro Krizi arasındaki bağlantının üzerinde durulacaktır.

Küresel krizin Avrupa Birliği'nde derinleşmesinin ve yapısal bir sorun haline gelmesinin en önemli nedenlerinden birisinin üye ülkelerin Maastricht Kriterleri adı verilen, Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşması çerçevesinde ortaya konulan ekonomik kriterlere uymaması olduğu öne sürülebilir (Lane-Ferretti, 2011: 77-110). Zira ekonomik ve parasal birliğin oluşumunu ortaya koyan Maastricht Antlaşması'nda devletlerin parasal birliğe girebilmeleri için bir takım kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler devletlerin yapmakta serbest oldukları değil aksine parasal birliğe girebilmeleri için yapmak zorunda oldukları asgari standartları ifade etmektedir. Ekonomik ve Parasal Birliğe girme kriterleri aynı zamanda yakınlaştırma kriterleri olarak da bilinmektedir (Lane-Ferretti, 2011: 112-113). Yakınlaştırma kriterleri, parasal kriterler (fiyat istikrarı, faiz oranı, döviz kuru) ve mali kriterler (bütçe açığı, GSYİH oranı %3, kamu borcu, GSYİH %60) olmak üzere iki ayrı kısımdan oluşmaktadır (Lane-Ferretti, 2011: 115; Lane, 2006: 47-46; Christiansen-Ranaldo, 2009: 22-25). Fiyat istikrarı için, enflasyonu en az olan Euro Alanı üye devletlerinin enflasyon ortalamalarının en fazla % 1.5 oranında aşımına izin verilmektedir. Faiz oranı alanında ise en istikrarlı üç Euro bölgesi ülkesinin nominal faizlerinin ortalamasının % 2'sinin aşılmaması, ayrıca gayri safi milli hasılatın %3' ünü aşmayan yıllık devlet bütçesi açığının ve gayri safi milli hasılatın %60'ını aşmayan tüm devlet borçlanmasının olması şart koyulmaktadır. Bunlara ek olarak yakınlaştırma kriterleri Euro bölgesine girmeye aday ülkeye büyük değer dalgalanmaları olmadan Avrupa Kur Sistemine asgari iki yıl katılım koşulunu talep etmektedir (Can, 2008: 338). Kısaca özetlenirse yakınlaştırma kriterleri istikrarlı fiyatları, az borçlanmayı, düşük faiz oranlarını ve sağlam para politikalarının uygulanmasını koşul koymaktadır. Bu şartların yerine getirilmesi Ekonomik ve Parasal Birliğe katılım için gerekli iken para ve döviz kuru politikaları AB ortak politikası, maliye politikaları ise ulusal yetki politikası olarak belirlenmiştir (Lane, 2006: 34). Daha başka bir deyişle, parasal politikalar ulus üstü (supranational) boyutta değerlendirilirken, parasal politikaların tamamlayıcısı mali politikalar hükümetler kontrolünde kalmıştır (Eichengreen, 2010: 56). Ortak para birimi Euro'nun 17 üye ülke tarafından kabul edilmesiyle para politikalarını yönetmek ulus üstü bir organa Avrupa Merkez Bankası'na aktarılmıştır. Para politikalarındaki kararların birlik düzeyine aktarılması ile artık faiz politikaları Euro'yu kabul eden üye devletler açısından bağlayıcı duruma gelmiştir. Ancak para politikasının ulus üstü bir organa aktarılıp maliye politikalarının üye devletlerin yetkilerine bırakılmasıyla önemli bir sorun ortaya çıkmıştır. Çünkü iktisat kuralı olarak para politikası ile maliye politikası birlikte yürütülmelidir (Lane, 2010: 13-23). Buna göre EPB'nin parasal boyutu tam anlamıyla AB politikası olurken, ekonomik boyutu üye ülkelerin yetkisi içerisinde kalmıştır. Bu durumun Euro krizinin çıkış sebebi olduğu değerlendirilebilir (Eichengreen, 2010: 56; Lane, 2010:30; Erdoğan, 2013; 93-117; Christiansen-Ranaldo, 2009: 33-35). Çünkü parasal birliğin parasal boyutu tamamlanmış ancak ekonomik boyutu tamamlanmamıştır. Euro bölgesinin inşası ile birlikte üye ülkeler, para politikası ile ilgili her türlü tasarruf haklarını topluluk düzeyine devretmiştir. Bu kapsamda, Avrupa Merkez Bankası, tüm üyeler adına para politikası konusunda karar verme gücünü tekeline almıştır. Para politikasının birlik düzeyine devredilmiş olması, ekonomik bütünleşme konusunda Avrupa'yı en üst düzeyde ortaklığa taşıyan bir gelişme olmuştur (Christiansen-Ranaldo, 2009: 42). Ancak, ekonomik ve parasal birlik, mimarisi itibarıyla asimetric bir yapılanmadır. Zira, para politikasıyla uyumlu bir yetki transferi maliye politikası alanında gerçekleştirilememiş, Euro kullanan üye ülkeler başta vergi politikası, iş gücü

piyasasının düzenlenmesi ve rekabet politikaları olmak üzere, maliye politikasına ilişkin pek çok alanda ulus-devlet düzeyinde yetkilerini kullanmaya devam etmiştir (Lane, 2010: 35; Christiansen-Ranaldo, 2009: 44-46). Örneğin bu dönemde, Yunanistan, İspanya gibi Euro bölgesinin çevre grubu ülkeleri, tek bir para politikası nedeniyle Almanya, Fransa gibi merkez grubu ülkelerle aynı politikaya tabi olmuşlar, ancak dış ticaret, iş gücü piyasası ve kamu borçlanma politikaları açısından farklılaşan pratikler geliştirmişlerdir (Benedicta, vd. 2011: 13-44). Özetle AB'nin Euro bölgesinde, egemenliğin en önemli göstergelerinden sayılan para basma yetkisi ulus üstü bir kurum olan Avrupa Merkez Bankasına devredilirken kamu maliyesi ile ilgili yetkilere dokunulmamıştır. Öte yandan Euro bölgesinde ekonomik ve parasal birlik çerçevesinde Avrupa Merkez Bankası kurulmasına karşın, uluslar üstü bir hazine yapılanmasına da gidilmemiştir. Maastricht Antlaşması'nın Euro bölgesi için öngördüğü bu yapılanma modeli, Euro krizinin derinleşmesinin en önemli nedeni olarak ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

3.EURO KRİZİNİN NEDENLERİ

Çalışmada daha önce belirtildiği üzere AB'nin parasal ve mali politikalarda uyguladığı çift başlı yönetim (parasal politikaların ulus üstü yönetilmesi ve mali politikaların ulusal hükümetlerin kontrolünde icra edilmesi) Euro Krizine yol açan önemli bir yapısal sorundur ama krizin bağımsız değişkeni olarak sadece AB'nin yapısal sorunlarını kabul etmek diğer değişkenlerin ihmal edilmesi anlamına gelecektir. Yapısal sorunların yanında krizin yoğun olarak etkilediği ülkelerin mali yönetim politikalarının yanlış yönetilmesi de krizin başlıca nedenleri arasındadır (Eichengreen, 2010: 59). Daha önce belirtildiği gibi Maastricht Antlaşması'na göre, Euro bölgesine dahil olan üye ülkenin bütçe açıkları GSYİH'nın %3'ünü aşmamalıdır. Kamu borçlarının GSYİH'ya oranı ise, en fazla %60 olmalıdır. Bazı AB üyeleri, ortak para birimi Euro'ya geçerken söz konusu kriterleri yerine getirmediği halde, daha sonra bu kriterleri yerine getireceklerini taahhüt ederek Euro'ya geçmişlerdir. Burada siyasi kaygı ve önceliklerin ekonomik önceliklere tercih edildiği sonucu da çıkartılabilir (Wyplotz, 1999: 2-22; Benedicta, vd. 2011: 48-55). Ancak, ortak para birimine geçişten sonra Maastricht kriterlerine uyum sağlamaları konusunda Avrupa Merkez Bankası bu ülkelere herhangi bir yaptırım uygulamamıştır. Bunun sonucunda, söz konusu ülkelerin borç yükleri ve kamu açıkları sürdürülebilir bir yapıdan çıkmış, ABD kaynaklı kriz, bu gün EURO bölgesinin derinleşen borç krizi haline dönüşmüştür (Lane, 2010: 42). Tablo 1'de Avrupa Birliğine üye ülkelerin bütçe açıklarının GSYİH'ya oranları ve Tablo 2'de kamu borçlarının GSYİH payları 2009-2011 yılları için gösterilmektedir.

Tablo 1. Avrupa Birliği'nde Bütçe Açıklarının GSYİH'ya Oranları (2009-2011)

Ülkeler	2009	2010	2011
Almanya	-3.0	-3.3	-2.3
Avusturya	-3.5	-4.1	-3.1
Belçika	-6.0	-4.6	-3.9
Bulgaristan	-0.9	-3.0	-2.6
Çek Cumhuriyeti	-5.9	-4.9	-3.7
Danimarka	-2.6	-4.9	-3.6
Estonya	-2.1	0.2	-1.0
Finlandiya	-2.9	-2.8	-1.2
Fransa	-7.6	-7.7	-6.0
Hollanda	-5.4	-5.2	-3.8
İngiltere	-10.3	-10.4	-8.6
İrlanda	-14.4	-32.2	-10.8
İspanya	-11.1	-9.2	-6.2
İsveç	-0.8	-0.2	0.1
İtalya	-5.3	-4.6	-4.3
Güney Kıbrıs	-6.0	-5.4	-4.5
Letonya	-7.8	-7.9	-5.3
Litvanya	-9.2	-7.6	-6.0
Lüksemburg	-0.7	-1.7	-1.1
Macaristan	-4.3	-4.1	3.9
Malta	-3.7	-3.8	-2.9
Polonya	-7.2	-7.9	-5.7
Portekiz	-9.3	-7.3	-5.0
Romanya	-7.3	-6.5	-4.4
Slovakya	-7.9	-8.2	-5.2
Slovenya	-5.5	-5.2	-4.6
Yunanistan	-15.4	-9.6	-7.4
Hırvatistan	-4.1	-5.3	-6.3

Kaynak: IMF (2011). World Economic Outlook Database.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx> (14.09.2018).

Tablo 2. Avrupa Birliği'nde Kamu Borçlarının GSYİH Payları (2009-2011)

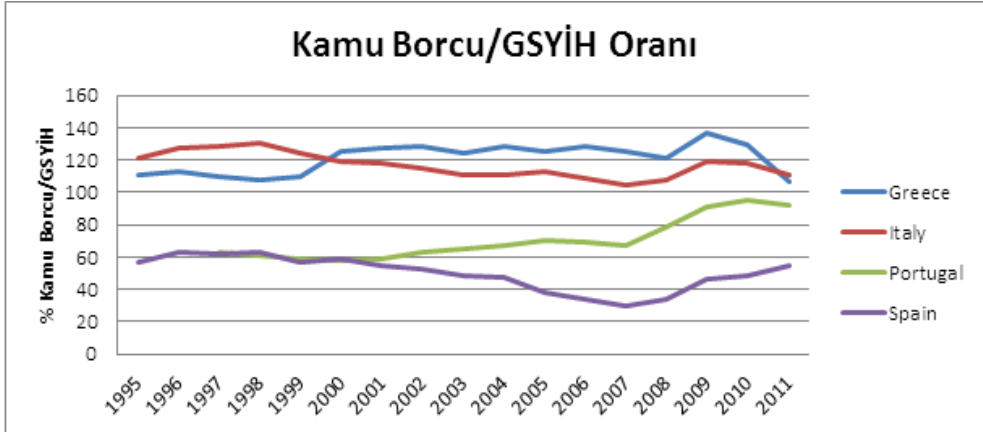
Ülkeler	2009	2010	2011
Almanya	73.5	80.0	80.1
Avusturya	67.5	69.9	70.5
Belçika	96.2	97.1	97.3
Bulgaristan	15.6	18.0	19.7
Çek Cumhuriyeti	35.4	39.6	41.7
Danimarka	41.5	44.3	45.8
Estonya	7.2	6.6	6.3
Finlandiya	43.8	48.4	50.8
Fransa	78.1	84.3	87.6
Hollanda	60.8	63.7	65.6
İngiltere	68.3	77.2	83.0
İrlanda	65.5	96.1	114.1
İspanya	63.2	60.1	63.0
İsveç	41.9	39.0	37.3
İtalya	116.1	119.0	120.3
Güney Kıbrıs	68.0	61.7	63.4
Letonya	32.8	39.9	42.5
Litvanya	29.6	38.7	43.5
Lüksemburg	14.5	16.6	17.9
Macaristan	78.4	80.4	76.7
Malta	67.5	67.0	65.7
Polonya	50.9	55.7	56.8
Portekiz	76.1	83.3	90.6
Romanya	29.6	35.2	37.8
Slovakya	35.4	42.0	45.1
Slovenya	35.4	37.2	42.3
Yunanistan	126.8	142.0	152.3
Hırvatistan	35.4	40.0	44.1

Kaynak: IMF (2011). World Economic Outlook Database.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx> (14.09.2018).

Tablo 1 ve Tablo 2’de gösterildiği üzere kamu borçlarının GSYİH içindeki payları da kriz yaşayan ülkelerde belirlenen kriterin üzerindedir. 2010 yılında Euro bölgesi için ortalama %85 olarak gerçekleşen bu oran, Yunanistan’da % 142, İtalya’da %119, Portekiz’de %83’dür. Ayrıca krizin en şiddetli hissedildiği ülkeler yukarıda belirtildiği gibi Maastricht kriterlerine uyum sağlamadan geçen ülkeler olmak ile birlikte bahse konu ülkelerin (Yunanistan, İtalya, Portekiz ve İspanya) Tablo 3’te belirtildiği daha Ekonomik ve Parasal Birliğin başlangıç aşamasından beri süren ve AB nezdinde denetime tabi tutulmayan bir kamu borcu sorunları mevcut olduğu görülmektedir. Tablo 3’teki değerler dikkate alındığında, Avrupa Para Sisteminin hedeflerinin büyük bir kısmına ulaşamadığı da söylenebilir. Bunun en önemli nedeni para politikasına uyumlu maliye politikasının geliştirilememiş olması olduğu öne sürülebilir (Jaime-Adjlev, 2012: 71-75). Zira birliğin para politikası AMB (ECB) tarafından belirlenirken maliye politikasını idare edebilecek üyeler üstü bir kurum bulunmamaktadır. Bu da üye ülkelerin maliye politikaları konusundaki esnekliğini artırarak hareket alanını geniş kılmıştır. Bu esnekliğin yanında Avrupa’da borçlanma faizlerinde yaşanan düşüşün de etkisi ile borçlanma miktarı artmıştır. Bu etkinin özellikle Yunanistan ve Portekiz’de olduğunu görmek mümkündür (Jaime-Adjlev, 2012: 71-75)

Tablo 3. Euro Krizinin Etkilediği Ülkelerde Kamu Borcu/GSYİH Oranı

Kaynak: Dünya Bankası (2011). Kamu Borcu İstatistikleri. <http://datatopics.worldbank.org/debt/home>, (17.09.2018)

Krizdeki ülkelerin neden kamu harcamalarını artırma gereksinimi duyduklarının da üzerinde durulmasının önem arz ettiği bir husus olduğu düşünülmektedir. Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) para politikasından sorumlu olması nedeniyle üye ülkeler ortak para sisteminden sonra devalüasyon yapamamaktadır. Bundan dolayı üye ülkeler rekabet güçlerini koruyamamakla birlikte azalan dış talebi karşılamak üzere iç talebi canlandırma yoluna gitmişlerdir (Jaime-Adjlev, 2012:77-80). Borçlanma maliyetlerinin düşük olduğu dönemde iç talebi canlandırmanın yolunun şüphesiz kamu harcamalarındaki artış olduğu söylenebilir. Bu da borçlanma oranlarını (ratio) ve risk iştahının artmasında başat faktör olmuştur (Jaime-Adjlev, 2012: 95). Tablo 3’e dikkat edildiğinde Portekiz ve Yunanistan’da Euro’ya geçişten sonra geçmişe göre kamu borcunun GSYİH’ya oranında artış yaşanmıştır. Ayrıca üzerinde durulması gereken diğer bir unsur da daha önce belirtildiği gibi AMB tarafından düşük faiz uygulamasının söz konusu ülkelerin kolay borçlanmalarını hatta bütçe açıklarını borç ile

kapatmaya çalışmalarını teşvik ettiği ve bu durumdaki krizin daha da derinleşmesine neden olduğu hususudur (Lane, 2010: 45). Diğer bir taraftan AB ekonomik yönetim modelinin kırılabilir olması ve denetimden büyük oranda yoksun olması da krizin etkisini arttırdığı öne sürülebilir (Eichengreen, 2010:72-88). Avrupa Birliği'nde ekonomik yönetim modelinin kırılabilir olmasının birinci nedeninin ise güçlü mali kurum ve kuralların oluşturulmaması olduğu söylenebilir (Köning, 2016: 21-22). Üye ülkelerin belirli bütçe ve borç krizlerini yerine getirmelerini öngören istikrar ve büyüme paktı (İBP), 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'ndan çok sonra, 1997 yılında kurulmuştur (Köning, 2016: 23). Ekonomik ve Parasal Birliğin ilk yıllarında yavaşlayan büyüme performansı nedeniyle vergi gelirlerinin düşmesi, birçok Euro bölgesi ülkesinde bütçe açıklarının hızla artmasına yol açmıştır. Güçlü bir ekonomik büyüme ivmesinin sağlanmadığı bir ortamda bütçe açıklarının borçlanma yoluyla finanse edilmesi yukarıda belirtildiği gibi birçok ülkenin küresel finans krizine kadar yüksek bir kamu borcu ile karşı karşıya kalmasına sebep olmuştur kurulmuştur (Köning, 2016:24-27). Bu süreçte, İBP kurallarının iyi işlememesi ve yaptırım mekanizmasının yetersiz kalması sonucunda Euro bölgesinde kamu maliyesi disiplini bütünüyle bozulmuştur. Euro bölgesi bankacılık ve finans piyasalarında finansal risklerin erken dönemde tespit edilmesi için finansal bir denetim şemsiyesinin bulunmamasının ekonomik yönetim modelinin bir başka önemli eksikliği olduğu söylenebilir (Jaime-Adjlev, 2012: 95). Parasal birliğin tasarım aşamasında finansal serbestleşme ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki bütün engeller kaldırılırken, finansal denetim ve kontrol için gerekli mekanizmaların oluşturulması konusunda gerekli adımların atılmaması AB piyasalarında ortaya çıkan sistemik finansal riskin denetimsiz bir şekilde gelişmesine imkân tanımıştır. Avrupa Birliği'nin büyüme problemi ve finansal sistemik risk sorunları kadar ekonomik ve parasal birliğin ekonomik yönetim modelinin iyi çalışmaması Euro bölgesi borç krizinin ortaya çıkması ve derinleşmesinde önemli rol oynamıştır (Lane, 2010: 54). Ekonomik ve Parasal Birliğin anayasası konumunda olan Maastricht Antlaşması'nda Euro bölgesindeki aşırı borçlanma ve makroekonomik dengesizlikler gibi sorunlara karşı herhangi bir etken uyarı veya düzeltme mekanizmasına yer verilmemesi ve finansal krizler karşısında bir çözüm veya fren mekanizmasının öngörülmemesi AB'yi ekonomik ve finansal kriz sürecinde zor durumda bırakmıştır (Lane, 2010: 57). Kısaca Euro Krizi'nin AB'nin parasal ve mali politikalarını bir arada yönetmemesi, parasal politikaların ulus üstü yönetilirken mali politikaların hükümetler kontrolünde kalması ve koordinasyon sağlayıcı ve denetleyici etkin bir kurumun bulunmaması ve son olarak AB ekonomik sisteminin kırılabilir ülkelerince disiplinli bir mali politika uygulanmaması nedeniyle çıktığı söylenebilir (Tille-Ferretti, 2011: 285-303).

4. EURO KRİZİNİN AB'İN ALDIĞI ÖNLEMLER ve OLMASI MUHTEMEL SONUÇLARI

Bu bölümde Euro Krizinin sonuçlarına yönelik senaryolar ve AB tarafından krizin çözüme yönelik alınan önlemler incelenecektir. Ekonomik yönetim modelindeki eksiklikler ve zayıflıkların giderilmesi amacıyla, AB kriz sonrasında köklü değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır. Söz konusu önlemler ile hedeflenen temel amaç, ekonomik yönetim modelinin iyileştirilmesi ve ekonomik ve parasal birliği yeni bir ekonomik ve finansal kriz karşısında daha dayanıklı bir parasal birlik haline getirmektir (Lane-Milesi-Ferretti, 2011: 78). Alınan önlemlere daha yakından bakıldığında, öncelikle altılı paket ile uzun süredir işlemeyen istikrar ve büyüme paktı kurallarına işlerlik kazandırılmasının amaçlandığı, yeni Avrupa bütçe dönemi uygulaması ile üye ülkelerin ulusal bütçelerinin AB tarafından ön denetime tabi

tutulmasının amaçlandığı görülmektedir (Lane-Milesi-Ferretti, 2011: 80). Mali antlaşma ise mali disipline ilişkin kuralların üye ülkelerin hukuksal mevzuatları nezdinde güçlendirilmesi hedeflenmesine çalışılmıştır (Lane-Milesi-Ferretti, 2011: 82). Bir başka önemli yenilik de, makroekonomik dengesizlikler prosedürü ile belirli makroekonomik göstergelerin yakından izlenerek üye ülkelerdeki potansiyel makroekonomik dengesizliklerin erken safhada tespit edilmesidir. Geliştirilen yeni düzenlemelerle Avrupa Finansal İstikrar Kolaylığı ve Avrupa İstikrar Mekanizması gibi kriz çözüm ve istikrar mekanizmaları kurularak finansal krizlerin derinleşmeden ve diğer ülkelere yayılmadan erken aşamada durdurulması ve sorunlu ülkelere yardım yapılması hedeflenmektedir (Lane-Milesi-Ferretti, 2011: 83-84). 2000 yılında kabul edilen ve AB'nin gelecekte dünya üzerinde en rekabetçi ve etkin ekonomiye sahip olmasının hedeflendiği Lizbon Stratejisinin ve anılan belgede kabul edilen yöntemlerin kriz sırasında yetersiz kaldığı AB üyelerince fark edilmiş ve daha etkili bir kurumsallaşmayı hedefleyen AB 2020 Stratejisi kabul edilmiştir (Karluk, 2014: 181-188). Ekonomik krizin etkisi ile mücadele sürecinde üye devletlere destek olmaya ve birliği gelecek on yıla hazırlamaya yönelik olarak kabul edilen Avrupa 2020 stratejisi, Lizbon Stratejisinin devamı niteliğinde olup, 2005 yılında gözden geçirilen Lizbon Stratejisinde olduğu gibi büyüme ve istihdam odaklı bir stratejidir (Jay, 2012: 2-30). Avrupa 2020 stratejisi kapsamında 2020 yılına kadar gerçekleştirilmesi gereken hedefler;

- 20- 24 yaş grubunun % 75'inin istihdam edilmesi,
- AB'nin gayri safi iç hasılanın %3'ünün araştırma ve kalkınmaya ayrılması,
- Sera gazı emisyonunun azaltılması, yenilebilir enerji kaynakları ile enerji verimliliğinin artırılması için belirlenen 20/20/20 hedefinin tutturulması,
- Okuldan ayrılanların oranının %10'un altına düşürülmesi ve 30-34 yaş grubunun en az %40'ının yükseköğrenim diploması almasının sağlanması,
- Fakirlik sınırı altında yaşayanların sayısının en az 20 milyon azaltılması olarak belirlenmiştir (AB Komisyonu, 2010).

Avrupa Komisyonu Başkanı Barroso, birliğin kısa dönemdeki önceliğinin krizi başarılı bir şekilde atlatmak olduğunu belirtmiş, ancak kısa dönemli çözümlerin ötesine geçilerek uzun dönemli hedefler belirlenmesinin önemini vurgulamıştır. Bu kapsamda, Avrupa 2020 stratejisi hedefleri, küresel krizin etkileri ile mücadeleye yönelik kısa dönemli hedefleri değil, birliğin kriz sonrasındaki uzun dönemli hedeflerini ifade etmektedir (Avrupa Komisyonu, 2010). Ayrıca 28 Kasım 2010 tarihinde toplanan Euro Bölgesine Üye Devletlerin Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi'nde Avrupa İstikrar Mekanizmasının kurulmasına karar verilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2011). 24- 25 Mart 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde de, Euro'nun istikrarını sağlamayı hedefleyen ve 2013 yılı ortasında devreye giren Avrupa İstikrar Mekanizmasının (ESM) finansman detayları üzerinde anlaşmaya varılmıştır (Jay, 2012: 23). Aynı Zirve kapsamında Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 136. Maddesine Mekanizmaya yasal temel sağlayacak bir paragraf eklenmesi konusunda uzlaşmaya varılmıştır (Karluk, 2014: 188). Uzlaşmaya varılan mekanizmaya göre, Euro Bölgesine dâhil olan üye devletler arasında imzalanacak bir anlaşmayla kurulacak olan hükümetler arası bir organizasyon Lüksemburg'da faaliyet gösterecek ve Euro Bölgesi ülkeleri Maliye Bakanlarından oluşan bir Governörler Kurulu'na sahip olacaktır. Avrupa Komisyonu'nun Ekonomik ve Mali İşlerden sorumlu üyesi ve Avrupa

Merkez Bankası Başkanı ise gözlemci olarak Güvernörler Kuruluna katılım sağlayacaktır. Kurul, Mekanizmanın en üst düzey karar alma organı olacak ve mali yardımın sağlanması, mali yardımın koşulları ve niteliği, mekanizmanın borç verme kapasitesi, borçlanma araçlarının tür ve dağılımının değiştirilmesi hususlarda mutabakatla karar alacak, diğer hususlar konusunda nitelikli oy çokluğuna göre karar verecektir (Karluk, 2014: 233). Kısacası AB, krizin sonucunda mevcut ekonomik yönetim yapısını daha merkezileştirme ve denetim ve kontrol mekanizmalarını güçlendirme yönünde adımlar atmıştır.

5. SONUÇ

Avrupa Birliği tarihinin en önemli krizlerinden birisi olan Euro Krizinden çıkarılan dersin AB düzeyinde uluslar üstü bir para politikası ile ulus devlet kontrolündeki mali politikaların sürdürülebilir bir ekonomik yapı olmadığının ortaya çıkması olduğu söylenebilir. Zira sağlıklı bir ekonomi için çok büyük önem arz eden parasal ve mali politikalar arasındaki koordinasyonun AB'nin yapısı gereği çift başlılık nedeniyle yetersiz ve etkisiz kaldığı düşünülmektedir. Kaldı ki AB çıkarlarına göre para politikaları uygulayan Avrupa Merkez Bankası ile ulusal çıkarlara göre mali politikalar uygulayan ulus devlet hükümetleri arasında çıkar çatışması yaşanması Euro Krizinde de görüldüğü gibi olasılığı yüksek bir ihtimaldir. Bu minvalde AB'nin gelecekte tekrar yaşaması muhtemel benzer bir krizi önlemesi için sadece para politikaları değil aynı zamanda mali politikalarında içine alan supranasyonel bir yönetim mekanizmasına geçmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AB Komisyonu (2011). Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi. <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (22.09.2018)
- BENEDICTA, M. SAPIR, A. ve GUNTRAM B. W. (2011). What Kind of Fiscal Union?. Bruegel Policy Brief, 6(1): 13-44.
- BENETRIX, A. S. ve LANE, P.R. (2013). Fiscal cyclicalıty and EMU. Journal of International Money and Finance, 34(1) : 164-176.
- BOLAT, Ö. (1990). AT'da Ekonomik ve Parasal Birlik. İstanbul: İKV Yayınları.
- CAN, H. (2008). Avrupa Birliği İç Pazar Hukuku, Ankara: Adalet Yayınevi.
- CAN, H. (2013). Avrupa Birliği Hukuku. İstanbul: Sürat Yayınları.
- CHRISTIANSEN, C. ve RANALDO, A. (2009). Extreme Coexceedances in New EU Member States' Stock Markets. Journal of Banking & Finance, 33(6): 20-48.
- Dünya Bankası (2011). Kamu Borcu İstatistikleri. <http://datatopics.worldbank.org/debt/home>, (17.09.2018)
- EICHENGREEN, B. (2010). The Breakup of the Euro Area. Chicago: University of Chicago Press.
- ERDOĞAN, Oral. (2013). Avrupa Birliği Finans Sistemi ve Entegrasyonu. A. Kaya, S. Aydın, Y.Gürsoy ve Ö.Beşgül (Der.). Avrupa Birliğine Giriş: Tarih, Kurumlar ve Politikalar: 93-117. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- IMF (2011). World Economic Outlook Database. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/index.aspx> (14.09.2018).
- JAIME, C. ve ADJIEV, S. (2012). Sovereign Creditworthiness and Financial Stability: An International Perspective. *Banque de France Financial Stability Review*, 16(1): 71–85.
- KARLUK, R. (2014). Avrupa Birliği: Kuruluşu, Genişlemesi, Kurumları. İstanbul: Beta Yayınları.
- KAYA, Y. (1996). AB'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Hedefi. *Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye Dergisi*, 21(1): 3-56.
- KÖNIG, J. (2016). Von der Währungsunion zur Transferunion. Berlin: Stiftung Marktwirtschaft.
- LANE, P.R. ve MILESI-FERRETTI, G. M. (2011). The Cross-Country Incidence of the Global Crisis. *IMF Economic Review*, 39(1): 77–110.
- LANE, P. R. (2010). Some Lessons for Fiscal Policy from the Financial Crisis. *Nordic Economic Policy Review*, 1(19): 13–34.
- MILESI-FERRETTI, G.M. ve TILLE, C. (2011). The Great Retrenchment: International Capital Flows during the Global Financial Crisis. *Economic Policy*, 26(66): 285–342.
- Tekinalp, Ü. (2000). Ekonomik ve Parasal Politikalar, Ekonomik ve Parasal Birlik. A.Develi (Ed.) *Avrupa Birliği Hukuku*: 668-736. İstanbul: Beta Yayınevi, İstanbul.
- TIGREL, A. (1997). AB Ekonomik ve Parasal Birlik Hedefleri ve Türkiye'nin Konumu. *İKV Dergisi*, 20(1): 42-60.
- WYPLOSZ, C. (2006). European Monetary Union: The Dark Sides of a Major Success. *Economic Policy*, 21(46): 207-261.